

YOSHLARNI DASTLABKI TAYYORGARLIGINI TASHKIL ETISHDA HARBIY TA'LIMNING EVOLYUTSION RIVOJLANISHI VA AHAMIYATI

Ergashev Asadbek Bahromjon o'g'li

Fargona davlat Universiteti 1 bosqich talabasi

Annotatsiya: *Ushbu maqola O'zbekistondagi chaqiruvga qadar tayyorgarlikning evolyutsion rivojlanishi va zamonaviy harbiy ta'lim tizimining ahamiyatiga bag'ishlangan. Asrlar orzusi bo'lgan mustaqillikni mustahkamlash jarayonida harbiy mutaxassis-larning mas'uliyati juda katta. Mustaqillikdan beri harbiy ta'lim bir necha davrlarni bosib o'tdi. Uning ahamiyati bugungi kunda ham katta ahamiyatga ega ekani tahsinga loyiq.*

Kalit so'zlar: *burch, armiya, harbiy ta'lim, mustaqillik, vatanparvarlik, chaqiruvga qadar tayyorgarlik,*

Harbiy xizmat har bir yigitning Vatan oldidagi burchidir. Mamlakatimizda voyaga yetgan yigitlar borki, ularning barchasi o'z burchlarini bajarib, harbiy xizmatga borishni xohlashadi. Harbiy xizmatni tanlaganlarning aksariyati harbiy ta'limga ixtisoslashgan universitetda talaba bo'lishni orzu qiladi. Natijada, bizning butun armiyamiz asta-sekin shakllantiriladi. Armiya - bu ko'p qirrali davlat taqdirini, uning ichki barqarorligini, zamonaviy dunyoda tutgan o'rni va rolini belgilaydigan davlat mexanizmlaridan biridir. Qurolli Kuchlar davlatning hududiy yaxlitligini va fuqarolarning tinch hayotini ta'minlaydi. Harbiy islohotlar sharoitida Qurolli Kuchlar yangi sifatga ega bo'lmoqda. Bizning armiyamizda tarkibiy o'zgarishlar yuz berdi va "Mudofaa Doktrinasi" uni sifat va intellektual ustuvorliklar asosida rivojlantirishga yo'naltirilgan. Shu munosabat bilan bugungi kunda Vatanimizning har bir askaridan aniq masuliyat, yuqori vatanparvarlik tuyg'usi, harbiy burchini vijdonan bajarish va shaxsiy javobgarlik hissi talab qilinadi. Harbiy-jangovar tayyorgarlikni a'lo darajada ushlab turish, jangovar mahoratni oshirish, tartib va intizomni mustahkamlash har bir vatan ximoyachisining mamlakat mudofaa qobiliyatini ta'minlashdagi hissasi hisoblanadi. O'zbekiston Respublikasi Qurolli Kuchlari oldidagi yuksak va mas'uliyatli vazifalarni faqat sog'lom, jismonan baquvvat va bardoshli, aqlan shakllangan, yuksak axloqiy va jangovar fazilatlariga ega, mamlakatni himoya qilishda vatanparvarlik va fuqarolik burchlarini bajarishga tayyor bo'lgan shaxsgina bajara oladi [1]. Harbiy xizmatda askarning jismoniy, aqliy va ma'naviy fazilatlaridan samarali foydalana olishi, asosan, chaqiruvgacha va chaqiruv yoshidagi mashg'ulotlarining samaradorligiga aloqadordir. Muddatli harbiy xizmatga chaqirilgunga qadar boshlang'ich ta'limning asosiy yo'nalishlari yosh avlodni jismoniy, ma'naviy, axloqiy, vatanparvarlik va davlat himoyasi va mehnatga tayyor bo'lish ruhida tarbiyalashga qaratilgan. Yoshlarni chaqirilgunga qadar tayyorlashning asosiy vazifalariga boshlang'ich harbiy bilimlar, jismoniy tayyorgarlik, Vatanining harbiy tarixi va

ramzlarini o'rganish, jangchi va vatanparvar fuqaroni shakllantirish kiradi. "Chaqiruvga qadar boshlang'ich tayyorgarlik" kursining maqsadi o'quv jarayonida yoshlarga quyidagilarni o'rgatishdir:

- konstitutsiyaviy huquq va majburiyatlarini tushunish, O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasini bilish, Vatanni himoya qilish va uni qurolli tajovuzlardan asrash;

- O'zbekiston Respublikasining Mudofaa doktrinasining mohiyatini tushunish;

- O'zbekiston Respublikasi Qurolli Kuchlarining va boshqa qo'shinlarning vazifalarini anglash;

- O'zbekiston Respublikasining "Mudofaa to'g'risida"gi, "Umumiy harbiy majburiyat va harbiy xizmat to'g'risida"gi Qonunlari, Vazirlar Mahkamasining "O'zbekiston Respublikasi fuqarolarining harbiy xizmatni o'tash tartibi to'g'risida"gi, "O'zbekiston Respublikasi fuqarolarini harbiy ro'yxatga olish va ro'yxatdan chiqarish, harbiy jinoyatlar va harbiy xizmatdan bosh tortganlik uchun jinoiy va ma'muriy javobgarlik to'g'risida" x,gi qarorlarini o'rganish;

- O'zbekiston Respublikasi Qurolli Kuchlari umumharbiy Nizomlari va Harbiy Qasamyodning asosiy talablarini o'rganish va tushunish;

- harbiy qismning qurol-yarog' va harbiy texnikasi, shaxsiy tarkibining yashash sharoitlari bilan tanishish;

- harbiy xizmat asoslariga, zarur harbiy bilim va amaliy ko'nikmalarga, shuningdek jismoniy tayyorgarlikka va aqliy va ma'naviy kuchga ega bo'lish;

- fuqaro muhofazasi va tibbiy ta'lim asoslarini o'zlashtirish;

- yoshlarning harbiy xizmatni o'tash bo'yicha konstitutsiyaviy burchlarini o'z imkoniyatlari darajasida bajarishini va qisqa vaqt ichida o'zlariga ishonib topshirilgan zamonaviy qurol-yarog va harbiy texnikani o'zlashtirishlarini ta'minlashdan iborat [2]

Yoshlarga harbiy ta'lim berishda ularga harbiy qismlarning jangovar o'quv-faoliyatida bajariladigan mashqlar, harakatlar va amallarni harbiy qismlardagi qo'shinlarning jangovar o'quv faoliyatlariga mumkin qadar yaqinlashtirilgan holda o'rgatish ko'zda tutiladi.

Muddatli harbiy xizmatga va chaqirilishga qadar bo'lgan o'spirinlar bilan ishlash ko'p qirrali va o'ziga xos jarayondir. Chunki ularning hammasi ham hayotga, fe'l-atvorga va an'analarga bir xil qarashda emas. Yoshlarimiz g'ayratga, g'ayratga va kuchli o'zini namoyon qilish tuyg'usiga to'la, ammo hamma ham buni jamiyat yoki jamiyat manfaati uchun qila olmaydi. Shunday ekan, bunday yoshlar bilan doimo yaxshi an'analarni, axloqiy tamoyillarni, vatanparvarlik va insonparvarlikni qalbiga singdiradigan sodiq va samimiy do'st, yaqin maslahatchi, mohir ustoz bilan birga bo'lish maqsadga muvofiqdir. Vatanga muhabbat, mamlakat himoyachisi sifatida o'z kasbidan faxrlanish va o'z tarixi va ajdodlar an'anasini hurmat qilmaydigan tarbiyasiz kuchli armiya va barqaror davlat qurib bo'lmaydi. Muddatli harbiy xizmatga chaqirilgunga qadar va chaqiruv yoshidagi yoshlarni tarbiyalash bo'yicha vazifalarning to'liq bajarilishi o'z ishining malakali mutaxassislaridan iborat haqiqiy vatanparvarlarni, professional armiya vakillarini etishtirishga imkon beradi. Bunday

jiddiy, o'ta mas'uliyatli va sharaflı vazifani bajarish uchun ta'lim muassasalarida chaqiriqqacha tayyorgarlik alohida ahamiyatga ega[3].

O'zbekiston Respublikasida yoshlarning chaqiruvigacha tayyorgarligini umumiy boshqarish va nazorat qilish uchun O'zbekiston Respublikasi Mudofaa vazirligi va Mudofaa vazirligining Harbiy kadrlarni tayyorlash boshqarmasi javobgardir.

Muddatli harbiy xizmatga chaqirilishni nazorat qilish O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi va Mudofaa vazirligi va tarkibida harbiy qismlar bo'lgan vazirliklar zimmasidadir. O'zbekiston mustaqillikka erishgandan so'ng 1991-yil 23-noyabrda bo'lib o'tgan Respublika DOSAAFining navbatdan tashqari VIII yalpi majlisida O'zbekiston Respublikasini himoya qilishda yordam berish uchun DOSAAF negizida Respublika mudofaaga ko'maklashuvchi "Vatanparvar" tashkilotini tuzishga qaror qilindi. Shuningdek, tashkilotning yangi nizomi tasdiqlandi. Vatanparvar O'zbekiston DOSAAFining huquqiy vorisi deb e'lon qilindi va uning tizimidagi barcha tashkilotlar "Vatanparvar" tashkiloti ixtiyoriga o'tkazildi. Muddatli harbiy xizmatga chaqiriluvchilarni

harbiy texnika mutaxassisliklariga o'rgatish O'zbekiston Respublikasi "Vatanparvar" tashkilotining ta'lim muassasalarida amalga oshiriladi. Turdosh mutaxassisliklar bo'yicha harbiy mutaxassislarni tayyorlash o'rta maxsus kasb-hunar ta'limi muassasalarida o'qiyotgan chaqiriluvchilar tarkibidan bevosita ushbu muassasalarda amalga oshiriladi. "Vatanparvar" - O'zbekiston Respublikasi mudofaasiga ko'maklashuvchi tashkilot harbiy xizmatga yaroqli deb topilgan o'n etti yoshga to'lgan va kelgusi chaqiruv paytida harbiy xizmatga chaqirilishi kerak bo'lgan yoshlarni o'qitadi. Ayni paytda "Vatanparvar" MKT Qoraqalpog'iston Respublikasi, Toshkent shahri, 12 ta viloyat, 179 ta shahar va tumanlarda o'z kengashlari va boshlang'ich tashkilotlariga ega. Mehnat jamoalarida, ta'lim muassasalarida va aholi turar joylarida tashkil etilgan o'n mingdan ziyod boshlang'ich tashkilotning uch yarim milliondan ortiq a'zolari mavjud [4].

Barchamizga ma'lumki, xukumatimiz mamlakatning mudofaa qobiliyatini mustahkamlash va Qurolli Kuchlarning qudratini oshirish borasida doimiy g'amho'rlik ko'rsatib, xalqimizni, ayniqsa yoshlarni Vatanini himoya qilishga tayyorlash uchun barcha zarur choralarni ishlab chiqmoqda. Konstitutsiyamizda Vatan mudofaasi davlatning eng muhim vazifalaridan biri sifatida belgilab qo'yilgan bo'lib, ushbu maqsadda Qurolli Kuchlar tashkil etilgan va umumiy harbiy majburiyat o'rnatilgan. O'zbekiston Respublikasini himoya qilish har bir O'zbekiston Respublikasi fuqarosining burchidir. Fuqarolar qonun bo'yicha harbiy yoki muqobil xizmatni o'tashlari shart. Ushbu talablardan kelib chiqib, yosh avlodni Vatanni himoya qilishga tayyor holda tarbiyalash asosiy vazifalardan biridir. Shu maqsadda umumta'lim, kasb-hunar ta'limi va umumiy o'rta maxsus ta'lim tizimida chaqiruvga qadar boshlang'ich tayyorgarlik fani o'qitilishi tashkil etilgan. Harbiy tayyorgarlikning sifati ko'p jixatdan harbiy rahbar faoliyatining tarbiyaviy ahamiyati, harbiy-pedagogik mahorati va saviyasi, uning g'oyaviy-siyosiy kelib chiqishi, uslubiy mahorati, ta'lim muassasasi

direktori va butun pedagogik jamoaning ushbu sohadagi faoliyati bilan bevosita bog'liqdir. Ma'lumki, harbiy rahbarlar CHQBTni tashkil etish va o'tkazishda markaziy shaxslardir. U to'g'ridan-to'g'ri ta'lim muassasasi direktoriga bo'ysunadi va uning vazifalari muvofiqlashtiruvchi hujjatlar bilan belgilanadi. "Chaqiruvga qadar boshlang'ich tayyorgarlik" fani chaqiriqqacha va chaqiruv yoshidagi yoshlarni O'zbekiston Respublikasi Qurolli Kuchlari safida xizmat qilishga tayyorlashning ajralmas qismi hisoblanib, u o'quvchi yoshlarda yuqori g'oyaviy va axloqiy fazilatlarni shakllantirishga, o'zini tutishga, Qurolli Kuchlarda xizmat qilishga, mamlakat mudofaasi uchun zarur jismoniy va amaliy mashg'ulotlar talablariga javob berishga, Vatani va uning aholisini ishonchli himoya qilishga o'rgatadi. Ushbu fan o'quvchi yoshlar o'zining muqaddas burchini bajarishlari uchun aqliy iroda, aqliy va jismoniy rivojlanishga, tashkiliy maqsadga yo'naltirilgan va uzluksiz jarayonga pedagogik ta'sir ko'rsatishni o'z ichiga qamrab oladi. Vatanni himoya qilish uchun yoshlarni har tomonlama tayyorlash faqat ChQBT bilan cheklanib qolmaydi. Bu jamoat ishi va ta'lim muassasasining butun o'qituvchilar jamoasi zimmasida. O'quvchilarni Vatan himoyasiga g'oyaviy-siyosiy, ma'naviy-ruhiy va jismoniy tayyorlash ta'lim muassasasining butun o'quv ishi tizimida va birinchi navbatda mavjud o'quv jarayonida amalga oshiriladi. Shuning uchun har bir o'qituvchi xalqaro va ichki siyosatni, Qurolli Kuchlar va mamlakatning mudofaa qobiliyatini mustahkamlash masalalarini o'rganilgan material bilan chambarchas bog'liq holda tushuntira olishi, ularning tarixiy ahamiyatini ko'rsata bilishi, armiyaga, harbiy faoliyat va harbiy kasbga muhabbatni uyg'otishi, kelajakda Vatan himoyachisi uchun zarur ma'naviy va jangovar fazilatlarni shakllantirishi, kerak bo'lganda, harbiy bilim elementlarini umumta'lim maktablari darslari, sinfdan tashqari tarbiyaviy ishlar bilan chambarchas bog'liq holda olib borib, o'quvchilarda dunyoqarashni shakllantiradi, ijtimoiy hodisalarni tahlil qilish va baholashga klassik yondashuvni, o'z vataniga bo'lgan chuqur va ongli muhabbatni, mustahkam poydevorni o'rnatadi. Uni tajovuzkor kuchlardan ishonchli himoya qilishga harbiy tayyorgarlik va ta'lim muassasasining o'quv jarayoni o'rtasidagi bog'liqlik qanday? Avvalo, bu o'quvchilarda kelajakdagi Vatan himoyachisi uchun muhim bo'lgan ma'naviy va siyosiy fazilatlarni shakllantirish uchun asos bo'lgan ta'lim muassasasining butun ta'lim tizimi bilan bog'liqdir [5]. Bu yerda hal qiluvchi vazifa - o'quvchilarni jamiyat taraqqiyot qonunlari to'g'risida bilimlar bilan qurollantiradigan, mamlakatimiz dushmanlariga nisbatan nafratni tarbiyalaydigan tarix, sotsiologiya, adabiyot fanlarini o'qitish hamda jismoniy tarbiya mashg'ulotlari jarayonida yoshlarni harbiy xizmatga tayyorlashda muhim rol o'ynaydi. O'quvchilarni Davlat ta'lim standartlari talablari doirasida tayyorlash uchun umumta'lim muassasalarida harbiy rahbar, jismoniy tarbiya va tibbiy bilim asoslari fanlari o'qituvchilaridan iborat uslubiy komissiyalar tashkil etilgan. Ushbu komissiya faoliyatining natijasi sifatida o'rta maktab o'quvchilari harbiy-amaliy sport turlarida yuqori natijalarga erishayotganliklarini ko'rishimiz mumkin. Harbiy mashg'ulotlar o'quvchilarga dastlabki harbiy bilimlarni, harbiy xizmatga chuqur hurmatni, zamonaviy qurol va

texnikani o'zlashtirish uchun asos bo'lib xizmat qiladigan amaliy ko'nikmalar va malakalarni beradi. O'quv dasturidagi ko'plab mavzular o'quvchilarga Vatanni dushmanlardan qurolli himoya qilishda O'zbekiston xalqining qahramonligi va sadoqati manbaalarini tushuntiradi, g'urur va keksa avlod vakillarining jasoratini qo'llab-quvvatlash, ularga intilish fazilatlarini singdiradi. Fanlararo aloqa vatanparvarlik tarbiyasi va boshlang'ich harbiy tayyorgarlikni takomillashtirish uchun asosdir. Buni ko'plab ta'lim muassasalari professor-o'qituvchilarining tajribasi tasdiqlaydi.

XULOSA

XXI-asrdan boshlab insoniyat taraqqiyoti ma'naviy-ma'rifiy jihatdan boy, intellektual avlod qo'lga o'tadi. Yangi ming yillikda davlatlarning, xalqlarning taqdirini moddiy boylik emas, intellektual, ya'ni ma'naviy-ma'rifiy boylik hal qiladi. Bunday ijtimoiy-ma'naviy va mafkuraviy ahamiyatga molik vazifa va mas'uliyatni hozirgi yoshlar ongiga chuqur singdirmay turib erkin, ozod va odil turmush tarzini barpo etib bo'lmaydi. Chunki, har bir yosh avlod kelajagi porloq ijtimoiy tuzumda yashashi uchun oldin uni mafkuraviy, g'oyaviy va axloqiy jihatdan anglashi, tafakkurini shu ruhda tarbiyalab, ma'naviy yuksalish yo'lga qadam tashlash lozim. SHu bois, yoshlarning ma'naviy-falsafiy tafakkuriga ta'sir etadigan mafkuraviy omillar tizimini ishlab chiqish zarurati tug'ildi va bu narsa mamlakatimizda amalga oshirila boshlandi.

Mamlakat kelajagini o'ylash, uning gullab-yashnashi uchun sidqidildan mehnat qilish, chegaralari dahlsizligini ta'minlash yo'lida, lozim bo'lsa, jonini fido qilish faqat fidoiy, haqiqiy vatanparvar insonlargagina xos fazilatdir.

Vatanparvarlik tarbiyasi oiladan boshlanib, bir umr davom ettirilishi lozim bo'lgan faoliyat turidir. Ushbu faoliyatni birinchi navbatda pedagoglar, ayniqsa chaqiriqqa qadar boshlang'ich ta'lim o'qituvchilari amalga oshirishlari lozim bo'ladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. SH.M. Mirziyoyev - "Biz buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan birgalikda quramiz". T.: O'zbekiston. 2017-yil.
2. Vatanni himoya qilish - bu muqaddas burch. T.: O'zbekiston. 2001-yil
3. Armiya - bu davlatning tayanchi, tinchlik garovidir, T.: Mudofaa vazirligi, 2004-yil.
4. O'zbekiston Respublikasi Qurolli Kuchlarining umumharbiy Nizomlari. T.: "O'zbekiston", 1996-yil.
5. G.M. Tansiqboyeva. Xalqaro gumanitar huquq. T.: 2000-yil.
6. H. Jo'rayev. Yoshlarni chaqiruvga tayyorlash. T.: "Sharq", 2004-yil.